

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > פסח 031 עבודת הלב תשעד

פסח 031 עבודת הלב תשעד

יציאת מצרים, תחילתה היציאה ממצרים ואחריתה מעמד הר סיני, שם הגיעו כלל ישראל למדרגת "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד... וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים" (דברים ד, לה-לט); שם הם קבלו את סדר עבודת האדם: "וידעת היום" ולאחר מכן "והשבות אל לבבך".

קודם לכן היו בני ישראל בגלות מצרים, תחת יד פרעה, ארבע מאות שנה. בכך עיכבם פרעה מלהגיע למתן תורה, למדרגת "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים", ועיכבם גם מלהגיע לאפשרות העבודה של "וידעת היום והשבות אל לבבך".

נמצא שגלות מצרים לא היתה רק גלות לעצמה, גלות של "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", עבודת פרך בחומר ולבנים, אלא עומק גלות מצרים והשעבוד בה הוא כח העיכוב, לעכב את בני ישראל מלהגיע למתן תורה, להגיע ל"וידעת היום והשבות אל לבבך".

ננסה אם כן להתבונן, מה היה הפנים שבגלות, שהוא עכב את בני ישראל מלהגיע למתן תורה, ומה היה אופן הגאולה שביטל עיכוב זה.

ודאי שצורת הגאולה בחיצוניותה היתה שבני ישראל בפועל יצאו ממצרים, כלשון הכתוב (שמות יב, מא): "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים", אבל הגאולה הפנימית היתה נתינת האפשרות מכאן ואילך להגיע להר סיני, להגיע למתן תורה, להגיע ל"וידעת היום והשבות אל לבבך", ויש להבין עניינה של גאולה זו.

*

כשבני ישראל היו במצרים, על מנת שיוכלו לצאת משם היו זקוקים לדם של קרבן פסח ודם של מילה, כמו שלמדו חז"ל (שמות רבה יט, ה) מהפסוק "ואעבור עלייך ואראך מתבוססת בדמייך ואומר לך בדמייך חיי ואומר לך בדמייך חיי" (יחזקאל טז, ו).

מה ענינו של דם מילה?

פשוטם של דברים: נאמר בקרבן פסח "כל ערל לא יאכל בו" (שמות יב, מח), ובכדי שתהיה אפשרות לבני ישראל לאכול מקרבן הפסח, הוצרכו למול את עצמם ולהסיר את הערלה.

אך הרי בלשון הפסוקים ובסוגיות הש"ס רואים, שמלבד הערלה של ברית קודש ישנה גם ערלת הלב, עליה נאמר: "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י, טז). מהי הערלה שחלה על הלב?

יצחק אבינו היה הראשון שנימול לשמונה. זוהי ברית קודש. ומהי הערלה הנמצאת בלב, ושאותה צריכים למול?

"מל" ראשי תיבות - **מח לב**. כל זמן שישנה ערלה על לבו של האדם, המח אינו מצטרף למדרגת הלב. הוא נעצר ב"וידעת היום" ואינו יכול להצטרף ל"והשבות אל לבבך". כשנאמר "ומלתם את ערלת לבבכם", העבודה הפנימית למול את ערלת הלב היא - להסיר את הכח המפריד ומבדיל בין מח האדם ללב. מי שלא הסיר את ערלת הלב שבלבבו, מתקיים בו הכתוב

"והיו הדברים האלה על לבבך", וכפי שדייק האדמו"ר מקוצק זצ"ל: "על לבבך" ולא בתוך הלב. כל זמן שאדם לא מל את ערלת לבבו, מוחו יתכן מאוד שעוסק בדברי תורה, אם מעט ואם הרבה, אך לתוך הלב לא נכנס כמעט כלום. זוהי ערלת הלב.

הרי שיש כאן מעין 'פליגין' בתוך הגברא, כמו שאמרו רבותינו שהמרחק בין השמים לארץ קטן יותר מהמרחק בין מח האדם ללבו!

אם כן, כשבני ישראל יצאו ממצרים והתקיים בהם "ואומר לך בדמיך חיי" - דם פסח ודם מילה, מלבד פשוטם של דברים שמלו את עצמם על מנת שיוכלו לאכול מקרבן הפסח, המילה העליונה שנעשתה בהם היתה מילה של ערלת הלב, שעל ידה יכול היה להצטרף המח אל הלב. כאן היתה ההכנה למתן תורה.

העומק של פרעה, אפוא, שהוא מעכב את בני ישראל מלצאת ממצרים ולהגיע למתן תורה. כאשר בני ישראל יורדים למצרים, אומר יוסף לאחיו: "לראות את ערוות הארץ באתם" (בראשית מב, ט), ומכח כך הם היו במדרגת ערוה, של ערלה, המח והלב היו נבדלים מהדדי. אבל כאשר מת פרעה נאמר: "וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שוועתם אל האלקים מן העבודה" (שמות ב, כג). כאן היתה תחילה של פתיחת הלב. אבל השלמות של פתיחת הלב, שנצרכה על מנת שתהיה גאולה מצרים, באופן של "ומלתם את ערלת לבבכם" - זה היה בליל התקדש החג, כשנגלה הצירוף של דם פסח ודם מילה.

*

כלל ישראל מאמינים בני מאמינים הם. כל מי שהוא בר ישראל, וחונך וגודל על דברי תורה, מוחו בודאי יודע הרבה דברי תורה, יש באמתחתו ידיעות רבות - הן הידיעות הפשוטות ביותר והן הידיעות היותר עליונות והיותר מרוממות, "המעלות העליונות" שנתנו במצוות עשה (כלשון רבנו יונה).

השאלה היא: איך להעתיק את אותן ידיעות אל הלב?

מי שלומד היטב בדברי רבותינו רואה, כי ישנם שני מהלכים יסודיים מאד איך להעתיק את מה שנמצא במח למדרגת הלב:

מהלך אחד - בגולגולת של אדם יש ג' מוחין - חכמה, בינה ודעת, כלשון הכתוב (שמות לא, ג): "ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת". 'חכמה' היא מה "מה שאדם שומע מאחרים" (רש"י שם), היינו מה שלמד מרבו. 'תבונה' היא ש"מבין דבר מלבו, מתוך דברים שלמד" (רש"י), ו'דעת' הוא כח ההתקשרות שהאדם קושר את עצמו לאותה מחשבה בהווה.

על דרך כלל, רוב לימודו של האדם מתחיל בקטנותו באופן של חכמה. הוא גדל יתר על כן באופן של בינה, מבין דבר מתוך דבר 'בן ארבעים לבינה', אבל יש את הכח השלישי של הדעת, הנמצא במקום קשר של תפילין.

כח הדעת הוא ש"בהן יושב ומהרהר" (קידושין לג ע"א). וצריך להבין ברור: אין כוונת הדבר שהוא מהרהר תמיד עוד הרהור ועוד הרהור, אלא שקושר את דעתו לדבר בחוזק ומתוך כך מהרהר בו תמיד.

שכן, יתכן שהאדם מהרהר תמיד בדברי תורה, אבל מדרגת הרהור שלו בדברי תורה אינה במדרגת דעת, אלא במדרגת חכמה או בינה. הוא משנן למשל משניות בעל פה, או חוזר על סיכום של דברים, אך הוא לא **קושר** את דעתו לעומקה של תורה, הרי שהשגתו בתורה היא באופן של חכמה, באופן של בינה, אבל לא באופן של דעת. דעת, כמו שמחדדים רבותינו, זה כח ההתקשרות שהאדם קושר ומחבר בתוקף את דעתו לדבר, ועל ידי כן נקשר בדבר.

"וידעת היום והשבות אל לבבך". אם יש לאדם רק מדרגה של חכמה ואפילו של בינה, כמעט ולא מושב דבר אל הלב. אבל כאשר מתקיים באדם "וידעת היום", מדרגת דעת, והוא מדבק את עצמו בדברי תורה - זוהי מדרגת תפילין - "מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין" (מנחות לה ע"ב). משום כך לכתחילה צריך האדם להניח את התפילין כל היום כולו [מי שיכול לשמור על גוף נקי], על מנת שיהיה לו כח של התקשרות מתמדת.

לכן בתפילין נאמר דין מעין מה שנאמר בציץ של כהן גדול, איסור של היסח הדעת, מחמת שהוא קושר את דעתו בתמידות לדבר. מי שמדבק את עצמו בתמידות לדבר, אבל מכח דעת ולא רק מכח בינה, הדברים הללו מושבים אל לבו.

ובאמת, הרבה מאוד בני אדם רצונם טהור, קדוש, והם עוסקים בדברי תורה, אבל הם מהרהרים בדברי תורה באופן של חכמה ובינה, ולכן לבם נשאר עדיין במדרגת ערלת הלב. אבל מי שקושר את עומק המחשבה באופן של תקיעות הדעת

בעמקה של תורה, בעמקה של אמונה בו יתברך שמו - הרי שהדברים מושבים למעמקי לבבו.

זהו מהלך אחד שנתבאר בדברי רבותינו, כיצד להשיב את הידיעות הנמצאות במוחו, בראשו, אל לבו של האדם.

*

המהלך השני העולה מדברי רבותינו להשיב את הדברים מהמוח אל הלב הוא: "האמנתי כי אדבר". מכח הדיבור שבפה, האדם משיב את הדברים אל לבו.

ידוע עד למאד המעשה ברבי ישראל סלנטר זצ"ל, שבמשך לילה שלם חזר שוב ושוב על מאמר חז"ל (אבות א, יג): 'ודלא יליף קטלא חייב'. מדוע? - "האמנתי כי אדבר", הוא שינן את הדברים בדיבור, עוד פעם ועוד פעם, ועל ידי כן השיבם אל הלב.

אלו הם שני הדברים שבכוחם להעתיק ידיעות ודברים מן המוח שבראש אל לב האדם.

*

פרעה, כמו שהתחדד בראשית הדברים, לא רק עיב את בני ישראל שיישאו במצרים, אלא עומק המעכב של הגלות היה לעכבם מלהגיע למתן תורה, למדרגת "יודעת היום והשבות אל לבבך".

איך הוא עיב אותם בעומק הדברים?

פרעה עיבם בשני האופנים של ה"יודעת היום", הן באופן של הדעת הנמצאת במקום קשר של תפילין בעורף. מצד כך, ידועים דברי רבותינו ש'פרעה' אותיות הער"ף. אבל הוא עיבם גם מהצד השני של הפנים, מצד ה'פה' של "האמנתי כי אדבר", שהוא מדבר וחוזר ומדבר ומשיב את הדברים ללבבו. מצד כך, אומרים רבותינו, 'פרעה' אותיות 'פה רע'.

אלו הם שני כוחות המעכב של פרעה, שעיב את בני ישראל בעומקה של גלות על מנת שלא יוכלו להשיב את הדברים אל לבם.

אבל ביתר עומק - כאמור, ישנם שני כוחות באדם להשיב את הידיעה שבמוחו ללב, הן מכח תוקף הדעת הנמצא במקום העורף, במקום קשר של תפילין, והן מכח השינון של הדיבור, בחינת "האמנתי כי אדבר".

אולם יש כח נוסף המחבר את שני החלקים גם יחד. כאשר האדם מדבר דברים באופן של התקשרות, שתוקף הדעת נמצא בדיבורו והוא חוזר על אותם דברים עוד פעם ועוד פעם, לא רק מן השפה ולחוץ או מעט פנים יותר, אלא מכח תוקף הדעת הוא מדבר את אותם דיבורים - הדיבורים הללו בוקעים עד עומק של "תספרו חמישים יום".

כסופרים אנו ספירת העומר, לקיים מצות "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" (ויקרא כג, טז), עומק הספירה הוא לגאול את כח ה"האמנתי כי אדבר" על ידי השינון עוד פעם ועוד פעם!

הרי זה לא במקרה שאנחנו סופרים חמישים יום. ודאי שישנו חלק מהספירה שלגביו שונה כל יום מרעהו, אך הרי כבר אמרו חז"ל (ראש השנה ה"א): "מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי", והרי שבמשך השבוע חוזרים על אותו מנין של השבוע. הכח שמתגלה, אפוא, בספירת העומר הוא לחזור עוד פעם ועוד פעם ועוד פעם על הדבר.

יתר על כן, אדם המדבר דברים, אם הוא אומר את הדברים פעם אחת, כמעט ואין להם השפעה על הלב כלל. ערלת הלב נשארת כפי שהיא, ללא שינוי. אם הוא חוזר על הדברים עוד פעם ועוד פעם, ככל שיתמיד לחזור על הדברים, הדברים יושבו מן המוח אל הלב, בבחינת "האמנתי כי אדבר". וביותר, אם הוא מדבר את הדברים מתוך תוקף הדעת הפנימי ומוציא את הדברים בפיו - כאן מגיע העומק של דברי תורה החוזרים מן המוח אל הלב.

*

הנה, אצל רוב בני אדם, החכמה שיש להם איננה 'חכמת לב', היא ידיעת המוח בלבד. על מנת שהידיעות של קדושת המחשבה יועתקו מראש האדם למקום הלב, יש את שני המהלכים שנתבארו ויש את הצירוף של שניהם גם יחד, שאז האדם בוקע למקום הפנימי ביותר.

כמובן שלמעשה האדם אינו יכול לדבר את כל דיבוריו בדברי תורה, אבל כל מי שמבקש פניו ית"ש, והוא מרגיש את האיטיות שבלב, את ערלת הלב, והוא חש בהבדל הגדול שבין מדרגת המח שלו למדרגת הלב, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", הוא מרגיש את הרצונות ואת התשוקות שבלב, את ההרהורים שעולים מלבו כנגד מדרגת ידיעתו בתורה, ומכיר כי מדרגת ידיעתו בתורה גדולה לאין ערוך ממדרגת לבבו - כואב לו הלב על כך! כשהוא מרגיש תחושת קנאה, תאוה או כבוד, כואב לו על הסתירה הגדולה בין ידיעותו את מאמרי חז"ל בעניינים אלו לבין הרגשות הלב שהן הפוכות בדיוק.

כאשר הכאב הזה חודר ללב האדם - יש לו סיכוי להשתנות!

כל זמן שהכאב על הסתירה בין המח ללב אינו חזק ואינו ברור, לא גלוי דיו, אלא האדם מסיח דעתו מכך - הוא לא יתן את חייו על מנת לשנות את הדבר.

אבל כאשר האדם מקדיש מעט התבוננות וישוב הדעת לדבר, שעתו שעת השקט, והוא מרגיש את עומק הסתירה בין המח ללב, אם הוא מבקש אמת - אין לו מנוחה ממצבו והוא מנסה לשנות משהו בנפשו. לא ח"ו שהדבר יגרום לרפיון ונפילה, אלא יגרום לו לשעבד את עצמו לצורה פנימית של חיים.

*

ההבדל היסודי בין המח ללב הוא, שהמח מקבל ידיעות כסדר, ואילו הלב מקבל את הרשמים ממה שמגיע אליו באופן עקיף, לא באופן ישיר. ובפרט בדור דידן, שכמות ההשפעות שיש על הלב כסדר יום יום שעה שעה רבה עד מאוד, הן ממה שהאדם שומע מזולתו, הן ממה שהוא שמוע כשיוצא לרחובה של עיר, הוא מושפע ומושפע, ואפילו אינו מרגיש כמה גדולה השפעה זו, אבל למעשה הלב לאט לאט משתנה ומשתנה.

אם אדם היה מצייר לעצמו ציור, איך היתה נראית מדרגת הלב שלו לפני עשר שנים ואיך מדרגת הלב שלו כיום, היה רואה שחלה ירידה נוראה. יש ירידת הדורות והאדם מושפע מסביבתו, אלא שמאחר ובדרך כלל ההשפעה מגיעה באופן של דק ועוד דק ועוד דק, הוא לא מרגיש את תוקף ההשפעה בבת אחת. אבל כאשר עובר זמן וזמנים טובא, אם היה לו זכרון ברור איך היה נראה לבו לפני עשר שנים ואיך הוא נראה כיום, היה נבהל מעומק הנפילה שהוא עצמו נפל בעשר שנים! "ויפג לבו כי לא האמין להם", אם היה מרגיש את עומק השינוי - לא היה יכול להתקיים!

על מנת להנצל מתוקף ההשפעה שישנה בדור דידן, ולא רק שהאדם לא ירד אלא בעיקר שיעלה - חייב להיות שיהיה לו בירור כסדר של "יודעת היום והשבות אל לבבך".

אם לבו של האדם "בוער"; בוער לתורה, בוער למצוות, בוער ליראת ה' ואהבת ה', בוער בהשתוקקות אליו ית"ש - ככל שהתבערה שבלב גדולה יותר, ההשפעה שנמצאת מסביב הולכת ומופחתת.

בדור דידן מי שאין לו תוקף של השפעה כסדר של תבערה שבלב, לא רק ש"סכנתו קרובה מהצלתו" כלשון הרמח"ל על מי שהולך על שפת הנהר, אלא כמעט ודאי שייפול. כל יהודי חייב שיהיה לו לב בוער!

אבל האדם על דרך כלל לא נולד עם לב בוער. ישנם יחידי סגולה שמלידתם יש להם פתיחות לב, לבם צמא, "צמאה נפשי לאלקים", אבל רוב בני האדם גדלים כסדר בהאי עלמא, מקטנותם הם מתרגלים לקטנות, אבל גם כשגדלים הלב נשאר עם 'ערלת הלב'. ואם האדם לא עוצר פעם אחת את חייו, וקולט את עומק הערלה הנמצאת בלבבו, ומחליט לחפש לעצמו דרך איך וכיצד להשיב את ידיעת המח ללב, איך וכיצד לחיות עם לב הבוער אליו ית"ש - יתכן מאד שיעבור את ימי חייו בעולם הזה, "ימי חייו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה", ויצא מן העולם עם מח שזכה לדעת תורה, איש לפי ערכו איש לפי מהללו, אבל בלבו הוא עם הארץ גמור, ולא רק שהוא עם הארץ גמור אלא "יצר לב האדם רע מנעוריו". כך הוא יצא מחיי העולם הזה!

יתכן שהאדם קיים מצוות ולמד תורה, אולי אף מסר שיעורים, חיבר ספרים והיה מורה הוראה, אך לבו נשאר עם הארץ כפי שהיה ביום היוולדו, ויתר על כן, לבו הושפע והוא ירד אף מהמדרגה שהיה בה ביום היוולדו!

אילו צורת החיים - של כלל ישראל בכלל ושל עמלי תורה בפרט - היתה באופן כזה שכסדר הלב בוער, ההשפעות שנמצאים בחוץ היו משפיעות עלינו הרבה פחות, ויתר על כן האדם היה עולה.

בחוץ בוערת אש נוראה! והיא מכלה ומכלה. רק מי שיש בקרבו אש בוערת כנגד, הוא יוכל לעמוד כנגד האש הזו.

כל זמן שאדם אינו מסתכל על חייו ומבין כי הוא נמצא במקום של סכנה , אלא מרגיש נייחא מסוימת; נכון, צריכים ללמוד תורה ולקיים מצוות, צריכים לעשות את רצונו ית', אבל הוא מרגיש שהוא חי במקום של מנוחה מסוימת - בודאי סכנתו גדולה עד למאוד.

על מנת שמהימים הללו, ימי "זמן חרותנו", החג בו יצאנו מצרים, תהיה תועלת לנפשו של האדם, על מנת שנזכה לצאת מגלות פרעה של עורף ופה רע, צריך כל אחד ואחד, לפי ערכו ולפי מהללו, לעיין היטב בעומק דברי רבותינו ולהבין את שני המהלכים שחידדו: כח תקיעות הדעת וכח השינון בפה, ואת שני הכוחות הללו גם יחד, ולייחד לעצמו זמן על מנת לחזור ולשנן את הדברים, כמו שעשה רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שחזר על משפט אחד עשרות ומאות פעמים. כך יחדיר את הדברים לעומק הלב.

מי שיקיים את דברי רבותינו באופן הנכון, ישיב את הדברים מן המח אל הלב כסדר, באופן של קביעות, לא באופן של עראי ומקרה, אלא ייחד לעצמו זמנים שיש להם דין של תדיר, בצירוף תפילה אליו ית"ש מעומק דלבא: "וטהר לבנו לעבדך באמת" - לאט לאט ייפתח לבו ואז הוא יגלה חיים חדשים לגמרי כאן בהאי עלמא.

"לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי" (תהלים נא, יב). כאשר האדם זוכה ולבו נטהר, הוא חש כגר שנתגייר, כקטן שנולד, אלו חיים אחרים לגמרי.

זה עומק הגאולה של היציאה ממצרים. לצאת מחיים שכל עניינם מח לעצמו ולב לעצמו, ולחיות חיים פנימיים, חיים של התקשרות עמוקה של המח והלב, חיים שהמח ספוג בתורה, ספוג באמונה ובהתקשרות של עומק הכרת והרגשת הלב גם יחד. זוהי החרות של יציאת בני ישראל ממצרים.

יזכנו הבורא ית"ש, יחד עם כל כנסת ישראל, להיגאל מהשעבוד החיצוני של החומר והלבנים, ולהגאל מהערלת הלב שיהיה 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים אין עוד'.

- [פסח](#)] 1

Featured Image Text:

עבודת הלב

Source: <https://bilvavi.net/shiur/פסח-031-עבודת-הלב-תשעד>

Links

[1] <https://bilvavi.net/pesach>